

कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त पदवर्गको अध्ययन

अशोक घिमिरे

परीक्षा क्रमाङ्क : २८१९३८/०६९

त्रि.वि. दर्ता नं. ९-२-२९-१५२२-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा

शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह

दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

२०७३/२०१७

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

प्रतिबद्धतापत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू कहीं कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ यो शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७३/१०/२१

Date : February 3, 2017

.....
अशोक घिमिरे

(शोधार्थी)

निर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांश प्रयोजनका निमित्तका लागि कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त पदवर्गको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी अशोक घिमिरेले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त मिहिनेतपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३/१०/२३

Date : February 5, 2017

.....
प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराई
(शोध निर्देशक)
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
त्रि.वि., कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांश प्रयोजनका निमित्त शोधार्थी अशोक घिमिरेद्वारा तयार पारिएको कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त पदवर्गको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र उक्त उपाधिका लागि उपयुक्त देखिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन-समिति

हस्ताक्षर

१. प्रा.डा.रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख तथा शोध निर्देशक)
२. प्रा.डा. यादवप्रकाश लामिछाने (शोध विशेषज्ञ)

मिति : २०७३/११/०९

Date : February 20, 2017

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले स्नातकोत्तर तह एम. एड.को नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु तथा विभागीय प्रमुख प्रा. डा. रामप्रसाद भट्टराईको प्राज्ञिक निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यो शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र चुनौतीहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही मार्गनिर्देश गर्नु भएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन एवम् श्रद्धाभाव व्यक्त गर्दछु ।

यसका साथै आर्थिक र व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यस अवस्थामा ल्याइ पुऱ्याउने श्रद्धेय पिता कृष्णप्रसाद घिमिरे एवम् माता पवित्रामाया घिमिरे, दाजुभाउजू अर्जुन एवम् कमला घिमिरेप्रति आफू आजीवन ऋणी रहेको कुरा उल्लेख गर्न चाहन्छु । यसै गरी यस शोधपत्र तयार गर्नका लागि बारम्बार घच्चच्याइरहने दिदीबहिनीहरु अनिता, विनिता, तारा तथा साथीहरु गौतम ढुङ्गेल, लव सुवेदीलाई समेत कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यस शोधपत्रलाई आद्योपान्त शुद्धसँग टड्कण गर्न सहयोग गर्ने मित्र वीरेन्द्र नेपालप्रति पनि विशेष आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, केन्द्रीय क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग समक्ष पेस गर्दछु ।

अशोक घिमिरे

शोधार्थी

मिति : २०७३/१०/२१

सङ्क्षेपीकृत शब्द सूची

सङ्क्षिप्त रूप	-	पूर्ण रूप
अनु.	-	अनुवाद
ई. सं.	-	ईस्वी संवत्
उपप्रा.	-	उपप्राध्यापक
एम. एड.	-	मास्टर इन एजुकेसन
क्र. सं.	-	क्रम सङ्ख्या
डा.	-	डाक्टर
ते. सं.	-	तेस्रो संस्करण
त्रि. वि.	-	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
दो. सं.	-	दोस्रो संस्करण
ने.रा. प्र. प्र.	-	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ने.प्र.प्र.	-	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	-	पृष्ठ
प्रा.डा.	-	प्राध्यापक डाक्टर
वि. सं.	-	विक्रम संवत्
सम्पा.	-	सम्पादन/सम्पादक
सहप्रा.	-	सहप्राध्यापक

शोधसार

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त पदवर्गको अध्ययन रहेको छ । यस शोधका कक्षा नौको नेपाली पाठ्यपुस्तकको गद्य विधा (कथा, जीवनी र निबन्ध) विधामा पदवर्गको प्रयोगको स्थिति पहिचान गर्नु, उक्त पाठ्यपुस्तकको गद्य विधाका पदहरूको अध्ययन र वर्गीकरण गर्नु र यस पाठ्यपुस्तकका कथा, जीवनी र निबन्ध विधामा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोतगत स्थिति केलाउने उद्देश्य राखिएको छ ।

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको आवश्यकता पूरा गर्ने प्रयोजनार्थ तयार पारिएको छ । प्रस्तुत शोधकार्यलाई वैज्ञानिक ढङ्गले व्यवस्थित रूपमा अधि बढाई सङ्कलन गरिएका सामग्रीलाई तालिकीकरण गरी दण्डारेखमा प्रस्तुत गरिएको छ । कार्यका आधारमा गरिएको वर्गीकरणलाई छुट्टाछुट्टै तालिकामा प्रस्तुत गरी प्रत्येकलाई दण्डारेखमार्फत स्पष्ट पारिएको छ । त्यस्तै गरी स्रोतका आधारमा वर्गीकरण गरिएका शब्दहरूलाई पनि तालिकीकरण र दण्डारेखमार्फत दर्साइएको छ ।

निष्कर्ष

कक्षा नौको नेपाली भाषा पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त कथा, जीवनी र निबन्धमा सबै शब्दवर्ग र स्रोतका शब्दहरूको प्रविष्टि भएको पाइयो । नाम, विशेषण, क्रियाविशेषण, सर्वनाम र क्रिया वर्गका शब्दहरूको प्रविष्टि सन्तोषजनक देखिए पनि नामयोगी, संयोजक, विस्मयादिबोधक, निपात वर्गका शब्दहरूको प्रविष्टि न्यून रूपमा भएको पाइयो । स्रोतका आधारमा (तत्सम, तद्भव र आगन्तुक) शब्दहरूको छनोट र वितरण केही मात्रामा सन्तोषजनक रहे पनि शब्दवर्गका हिसाबले शब्दहरूको प्रयोगमा समानुपातिक वितरण भएको देखिएन । ज्ञानविज्ञान तथा प्रविधिको नव आगन्तुक शब्दहरूको प्रविष्टि कम पाइयो । पाठहरूलाई आयाम र शब्द सङ्ख्याका हिसाबले क्रमशः मिलाएर नराखिएको पाइयो । अन्य कथाहरूको तुलनामा 'बन्धनबाट मुक्ति' कथामा आगन्तुक शब्दहरूको अधिक प्रयोग भएको पाइयो । 'सङ्गीतज्ञ रामशरण दर्नाल' जीवनीमा तत्सम शब्दको अत्यधिक भएकाले विद्यार्थीको स्तर अनुसार शब्दहरूको छनोट नगरिएको पाइयो । 'आइसाइ सुकी'को जीवनीमा केही अफ्ठ्यारा खालका आगन्तुक शब्दहरूको प्रयोग भएको पाइयो ।

विषय सूची

	पृष्ठ
अध्याय एक : शोध परिचय	१-५
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्याकथन	१
१.३ शोधको उद्देश्य	२
१.४ अध्ययनको औचित्य	३
१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन	४
१.६ अध्याय विभाजन/रूपरेखा	५
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको अध्ययन र सैद्धान्तिक अवधारणा	६-४०
२.१ पूर्वकार्यको अध्ययन	६
२.२ सैद्धान्तिक परिचय	१२
२.२.१ विषय प्रवेश	१२
२.२.२ शब्दको परिचय र परिभाषा	१३
२.२.३ नेपाली भाषाको शब्दभण्डार	१५
२.२.४ शब्दको वर्गीकरण	१६
२.२.४.१ स्रोतका आधारमा शब्दको वर्गीकरण	२१
२.२.४.२ बनोटका आधारमा शब्दको वर्गीकरण	२३
२.२.४.३ रूपायनका आधारमा शब्दको वर्गीकरण	२४
२.२.४.४ अर्थका आधारमा शब्दको वर्गीकरण	२५
२.२.४.५ कार्यका आधारमा शब्दको वर्गीकरण	२६
अध्याय तीन : अध्ययन विधि	४१-४२
३.१ अध्ययन विधि	४१
३.१.१ तथ्याङ्क सङ्कलन पद्धति	४१
३.१.२ तथ्याङ्क विश्लेषण र मूल्याङ्कन पद्धति	४२

अध्याय चार : शब्दहरूको वर्गीकरण र व्याख्या	४३-१११
४.१ विषय प्रवेश	४३
४.२ 'अनारको बोट' कथाका शब्दहरूको वर्गीकरण र व्याख्या	४३
४.२.१ 'अनारको बोट' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको शब्दवर्गगत आधारमा वर्गीकरण	४३
४.२.२ शब्दवर्गगत स्थिति	४६
४.२.३ 'अनारको बोट' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोतगत आधारमा वर्गीकरण	४८
४.२.४ स्रोतगत स्थिति	५०
४.३ 'निद्रा' कथाका शब्दहरूको वर्गीकरण र व्याख्या	५१
४.३.१ 'निन्द्रा' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको पदवर्गगत आधारमा वर्गीकरण	५१
४.३.२ शब्दवर्गगत स्थिति	५४
४.३.३ 'निद्रा' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोतगत आधारमा वर्गीकरण	५६
४.३.४ स्रोतगत स्थिति	५८
४.४ 'डाक्टर अङ्कल' कथाको वर्गीकरण र व्याख्या	५९
४.४.१ 'डाक्टर अङ्कल' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको शब्दवर्गगत वर्गीकरण	५९
४.४.२ शब्दवर्गगत स्थिति	६२
४.४.३ स्रोतका आधारमा 'डाक्टर अङ्कल' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्गीकरण	६३
४.४.४ स्रोतगत स्थिति	६५
४.५ 'बन्धनबाट मुक्ति' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्गीकरण र व्याख्या	६६
४.५.१ शब्दवर्गगत आधारमा 'बन्धनबाट मुक्ति' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्गीकरण	६६
४.५.२ शब्दवर्गगत स्थिति	७०
४.५.३ 'बन्धनबाट मुक्ति' कथामा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोतका आधारमा वर्गीकरण	७१
४.५.४ स्रोतगत स्थिति	७३
४.६ 'म को हुँ' निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्गीकरण र व्याख्या	७५
४.६.१ 'म को हुँ' निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूको शब्दवर्गका आधारमा वर्गीकरण	७५
४.६.२ शब्दवर्गगत स्थिति	७९
४.६.३ 'म को हुँ' निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोतका आधारमा वर्गीकरण	८०

४.६.४	स्रोतगत स्थिति	८२
४.७	'जैविक खेती' निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्गीकरण र व्याख्या	८४
४.७.१	'जैविक खेती' निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूको शब्दवर्गका आधारमा वर्गीकरण	८४
४.७.२	शब्दवर्गगत स्थिति	८७
४.७.३	'जैविक खेती' निबन्धमा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोतका आधारमा वर्गीकरण	८८
४.७.४	स्रोतगत स्थिति	९०
४.८	'सङ्गीतज्ञ रामशरण दर्नाल' जीवनीमा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्गीकरण र व्याख्या	९२
४.८.१	'सङ्गीतज्ञ रामशरण दर्नाल' जीवनमा प्रयुक्त शब्दहरूको शब्दवर्गगत वर्गीकरण	९२
४.८.२	शब्दवर्गगत स्थिति	९५
४.८.३	'सङ्गीतज्ञ रामशरण दर्नाल' जीवनमा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोतका आधारमा वर्गीकरण	९८
४.८.४	स्रोतगत स्थिति	१०१
४.९	'आइसाइ सुकी' जीवनीमा प्रयुक्त शब्दहरूको वर्गीकरण र व्याख्या	१०२
४.९.१	'आइसाइ सुकी' जीवनीमा प्रयुक्त शब्दहरूको शब्दवर्गगत वर्गीकरण	१०२
४.९.२	शब्दवर्गगत स्थिति	१०५
४.९.३	'आइसाइ सुकी' जीवनीमा प्रयुक्त शब्दहरूको स्रोतगत वर्गीकरण	१०७
४.९.४	स्रोतगत स्थिति	१०९

अध्याय पाँच : निष्कर्ष तथा सुझाउ ११२-११४

५.१	निष्कर्ष	११२
५.२	सुझाउ	११३
५.३	भावी अध्ययनका लागि सम्भावित शीर्षक	११४

सन्दर्भसामग्रीसूची	११५
व्यक्तिवृत्त	११९